

Palacký University
Olomouc

Historie a současnost české zahraniční rozvojové spolupráce

Zdeněk Opršal

Katedra rozvojových a environmentálních studií
Univerzita Palackého v Olomouci

Obsah prezentace

- Kořeny
- Z dárce příjemcem pomoci a zase zpět
- Dospívání
- Geny se nezapřou
- Zelenání
- Dospělost
- Co dál?

Kořeny české rozvojové spolupráce

Kořeny české rozvojové spolupráce

- Československo soupeří v režii Sovětského svazu o přízeň nových afrických států
- Role „trojského koně“
- Zahraniční pomoc poskytována podle ideologického klíče

Kořeny české rozvojové spolupráce

- Bezplatná pomoc levicovým režimům a neevropským socialistickým zemím
- Alfabetizační pomůcky, pracovní nástroje, čs. experti, stipendia aj.
- Podpora „národně-osvobozeneckých hnutí“ vč. vojenského výcviku a zbraní (!)

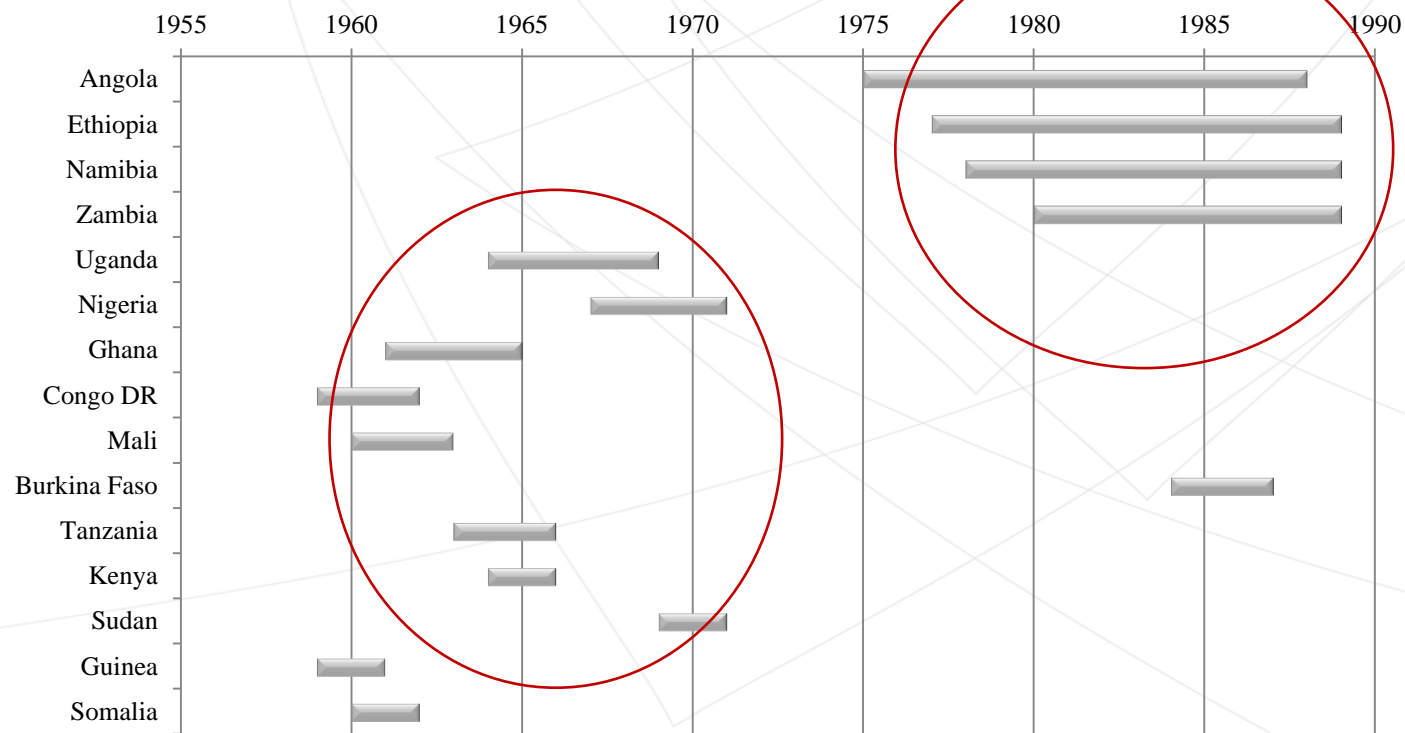

Kořeny české rozvojové spolupráce

- Čs. pomoc neodpovídala standardům Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD)
- OECD od roku 1961 definuje a sleduje „Oficiální rozvojovou pomoc“ (ODA) poskytovanou dárcovskými (zejména hospodářsky vyspělými) státy rozvojovým zemím

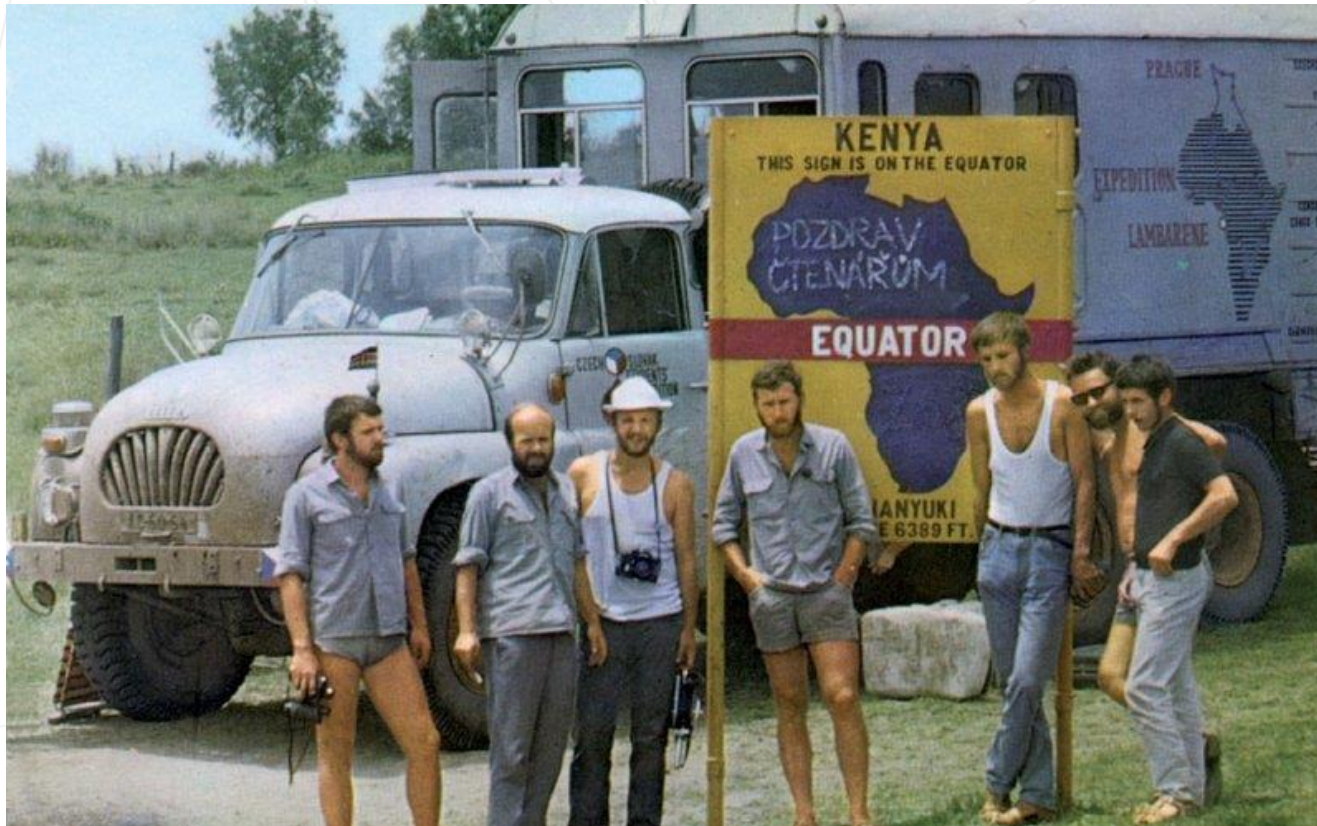
Kořeny české rozvojové spolupráce

- Ukázka časové a geografické proměnlivosti zahraniční pomoci Československa poskytované do vybraných zemí subsaharské Afriky

Kořeny české rozvojové spolupráce

- Expedice Lambaréné (1968)
- studentská expedice do nemocnice Alberta Schweitzera v gabunském Lambaréné
- Josef Vavroušek, Luboš Kropáček, Miroslav Topinka, Petr Batůněk...

Kořeny české rozvojové spolupráce

- Odkazy „předlistopadové“ čs. zahraniční pomoci
- zkušenosti čs. expertů
- velké množství stipendistů
- negativní postoje české veřejnosti k státem organizované mezinárodní solidaritě sdílené také novými elitami

Z dárce příjemcem pomoci a zase zpět

- Přerušení programu zahraniční pomoci ze strany ČSFR / ČR
- ČR se stává z dárce příjemcem „transformační“ pomoci
- Solidarita české veřejnosti se strádajícím obyvatelstvem válkou sužované oblasti bývalé Jugoslávie

Z dárce příjemcem pomoci a zase zpět

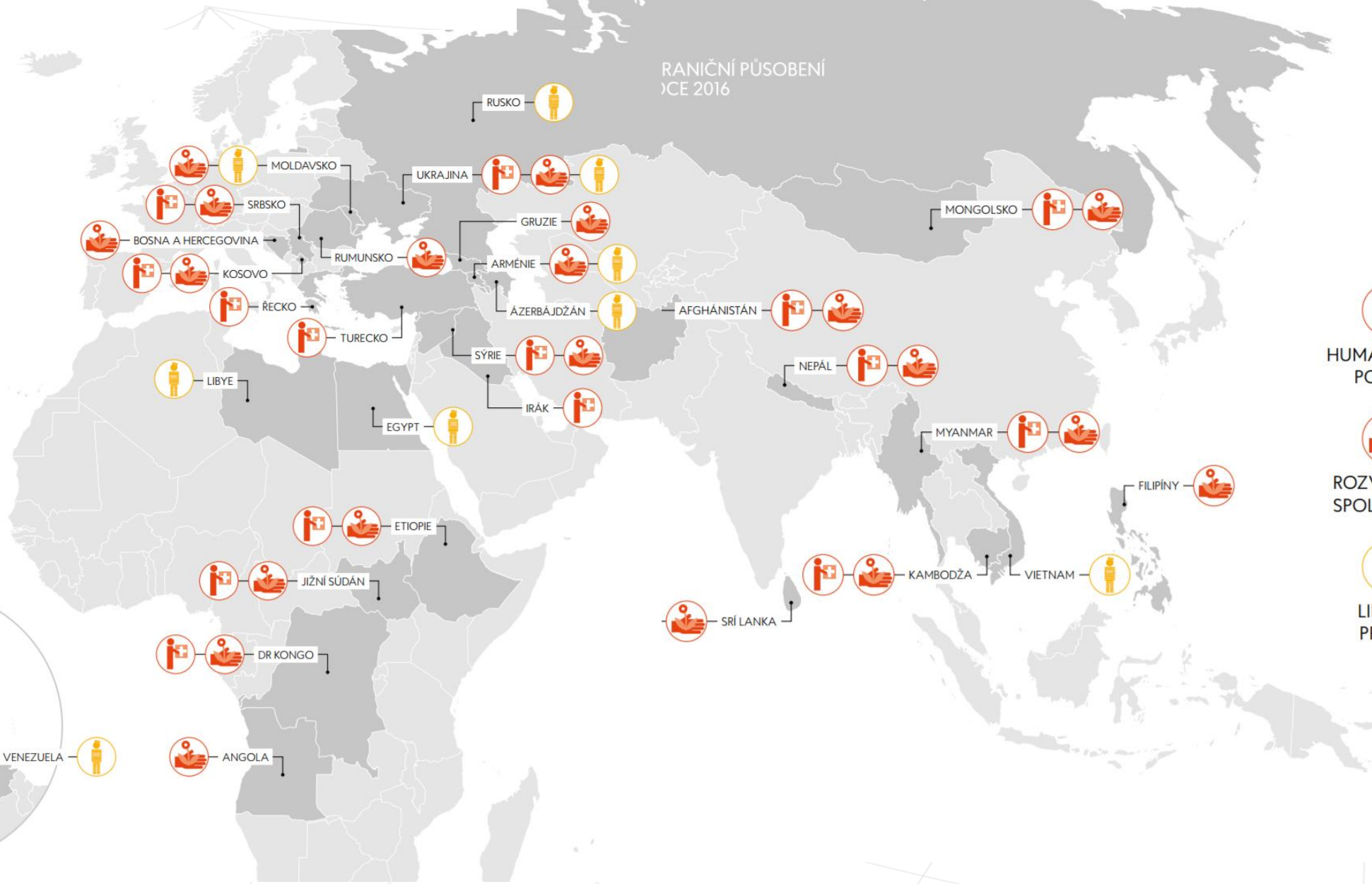
- Významná role českých nevládních organizací při rehabilitaci humanitární / rozvojové pomoci
- Člověk v tísni slaví 25 let existence – počátky v humanitární pomoci pro oblast Náhorního Karabachu / býv. Jugoslávie / Čečenska

ZAHRA NIČNÍ PŮSO BENÍ
V ROCE 2016

RANIČNÍ PŮSO BENÍ
V ROCE 2016

- HUMANITÁRNÍ POMOC
- ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁČE
- LIDSKÁ PRÁVA

- HUMANITÁRNÍ POMOC
- ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁČE
- LIDSKÁ PRÁVA

Mapa zemí kde působila organizace Člověk v tísni v roce 2016

(znovu) zrození české zahraniční rozvojové spolupráce

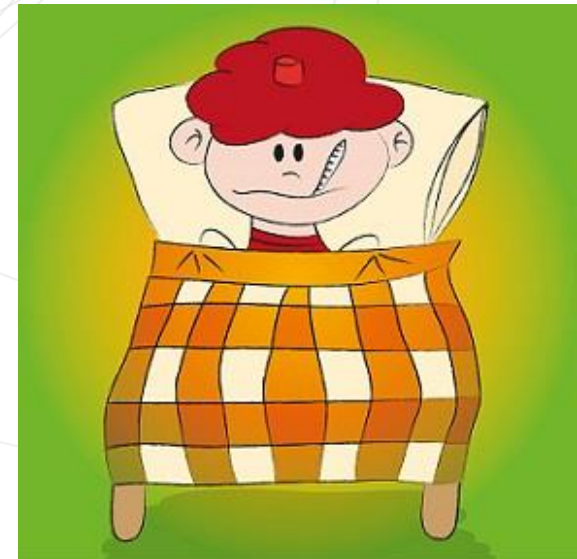

- Česká republika usilovala v polistopadovém období o vstup do euroatlantických struktur
- Vládní systém oficiální české zahraniční rozvojová spolupráce byl obnoven u příležitosti vstupu ČR do OECD v roce 1996 (vnější impulz)

Dospívání české zahraniční rozvojové spolupráce

- Systém české ZRS se v počátku potýkal s „dětskými nemocemi“:
- Institucionální nekoherence
- Projekty řízené nabídkou
- Fragmentace pomoci
- Nízká viditelnost
- Neexistující evaluace

Dospívání české zahraniční rozvojové spolupráce

- Koncepce ZRS České republiky na období let 2002 až 2007**
- Zásady zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu ČR do EU (2004)**
- Částečná institucionální reforma (Rozvojové středisko; ORS)**
- Vymezení prioritních zemí (zpočátku 20, později 8+2)**
- Posílení programového přístupu (programy rozvojové spolupráce)**
- Schyluje se k transformaci...**

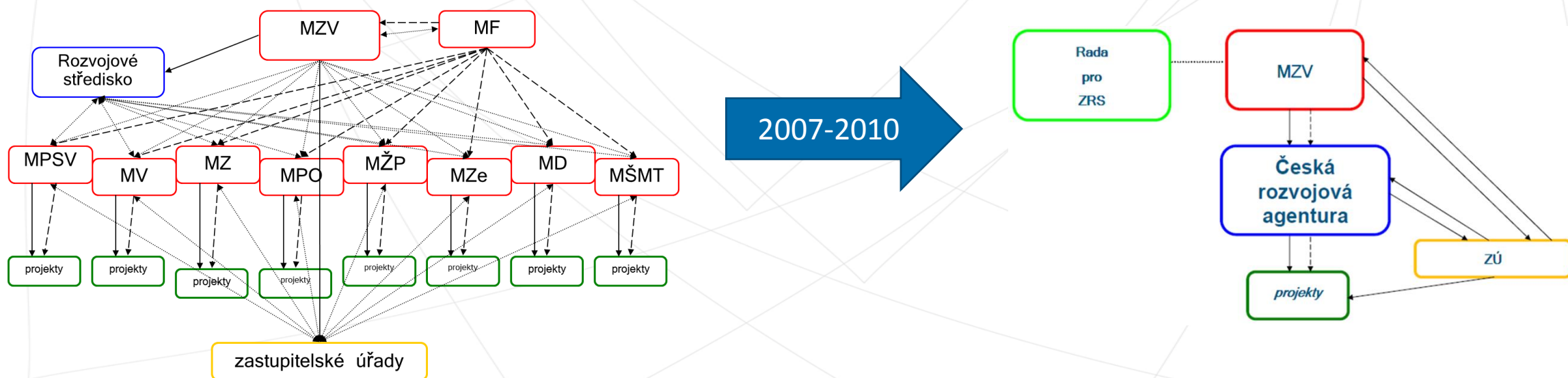

Dospívání české zahraniční rozvojové spolupráce

- Transformace systému české zahraniční rozvojové spolupráce**
- Sjednocení odpovědnosti a pravomocí postupným převodem většiny projektů do gesce MZV
- Sjednocení rozpočtu na ZRS a jeho zahrnutí do rozpočtové kapitoly MZV
- Zřízení České rozvojové agentury jako implementační složky české ZRS
- Zřízení Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci zahrnující resortní ministerstva a další rozvojové aktéry

Dospívání české zahraniční rozvojové spolupráce

Dospívání české zahraniční rozvojové spolupráce

- Česká ZRS získává v 15 letech „doklad totožnosti“ v podobě **„Zákona 151/2010 Sb. o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci“**
- završuje proces transformace ZRS ČR
- obsahuje definice rozvojové spolupráce i humanitární pomoci
- vymezuje pravomoci jednotlivých aktérů při jejich realizaci

Dospívání české zahraniční rozvojové spolupráce

Zákon o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci (151/2010 Sb.)

Obsahuje základní ustanovení o rozvojové spolupráci a humanitární pomoci, definuje kompetence orgánů státní správy, způsoby financování a práva a povinnosti fyzických a právnických osob podílejících se na RS/HP

Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na léta 2010 – 2017

Klíčový strategický dokument. Upravuje cíle, principy, sektorové a teritoriální priority, přístup ČR k multilaterální spolupráci

Programy rozvojové spolupráce s prioritními zeměmi

Plán dvoustranné ZRS pro rok 20XX (usnesení vlády)
Témata rozvojové spolupráce v roce 20XX dle zemí a výhled
jejich financování v letech 20XY a 20XZ

Metodika projektového cyklu

Dospívání české zahraniční rozvojové spolupráce

- **Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR na léta 2010 – 2017; definuje:**
 - Cíle a principy zahraniční rozvojové spolupráce
 - Formy ZRS ČR (dvoustranná a mnohostranná spolupráce)
 - Modality ZRS ČR (dvoustranné a mnohostranné projekty, stipendia, humanitární pomoc, další modality)
 - Řízení ZRS ČR

Dospívání české zahraniční rozvojové spolupráce

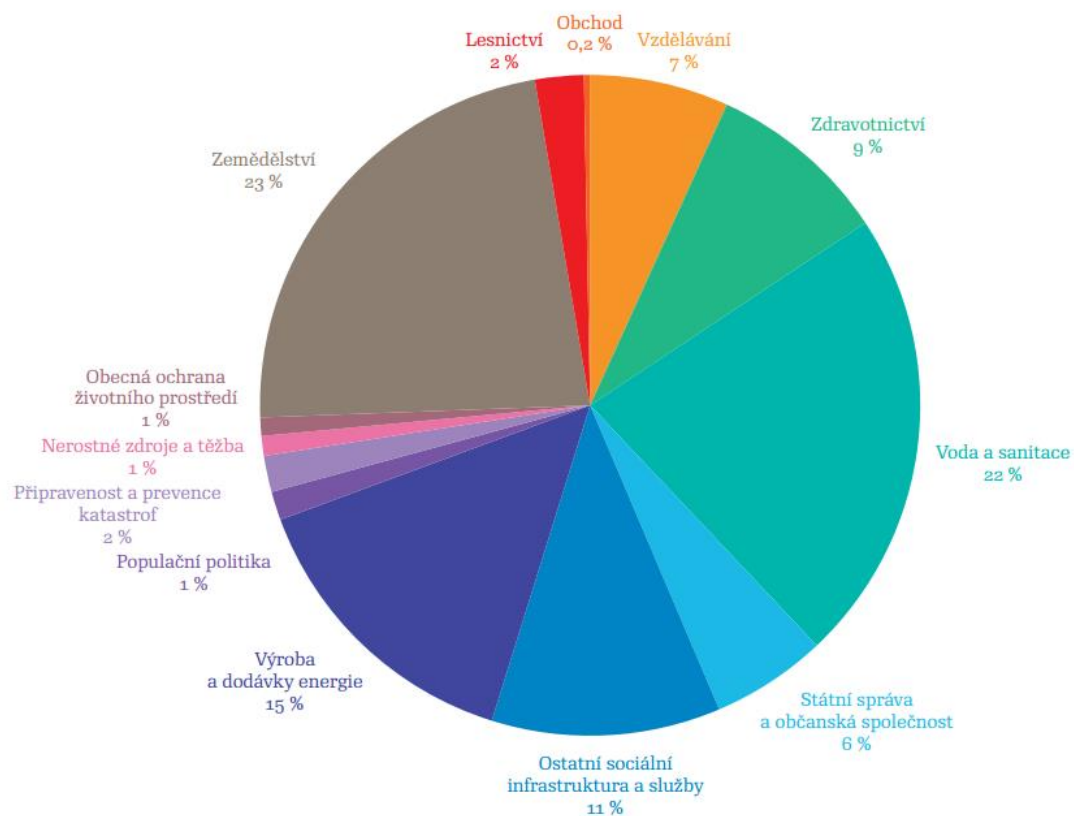
Teritoriální priority české ZRS na období 2010-2017

Programové země (5)	Afghánistán, Bosna a Hercegovina, Etiopie, Moldavsko, Mongolsko
Projektové země (5)	Gruzie, Kambodža, Kosovo, Palestina, Srbsko, Zambie
Mimořádná pomoc (1)	Ukrajina (2014-2016)
Phase-out země (3)	Angola, Jemen, Vietnam, Zambie
Ostatní země (v rámci různých programů a výjimek z transformace)	Program trojstranných projektů v zahraničí; Program B2B; Program transformační spolupráce; Malé lokální projekty (ZÚ); výjimky z transformace (MŠMT, MV, MPO)

Dospívání české zahraniční rozvojové spolupráce

- Projekty v roce 2015 dle sektorů
- Výběr sektorů specifický pro jednotlivé partnerské země (s cílem koncentrace pomoci)
- Uplatňování komparativních výhod ČR (zkušenost s procesem politické, ekonomické a společenské transformace po roce 1989)

Dospívání české zahraniční rozvojové spolupráce

- **Kontraktační model**
- **Dotační model** (osvětové a vzdělávací programy, vysílání expertů a vysokoškolských učitelů, trojstranná spolupráce, B2B)

Dospívání české zahraniční rozvojové spolupráce

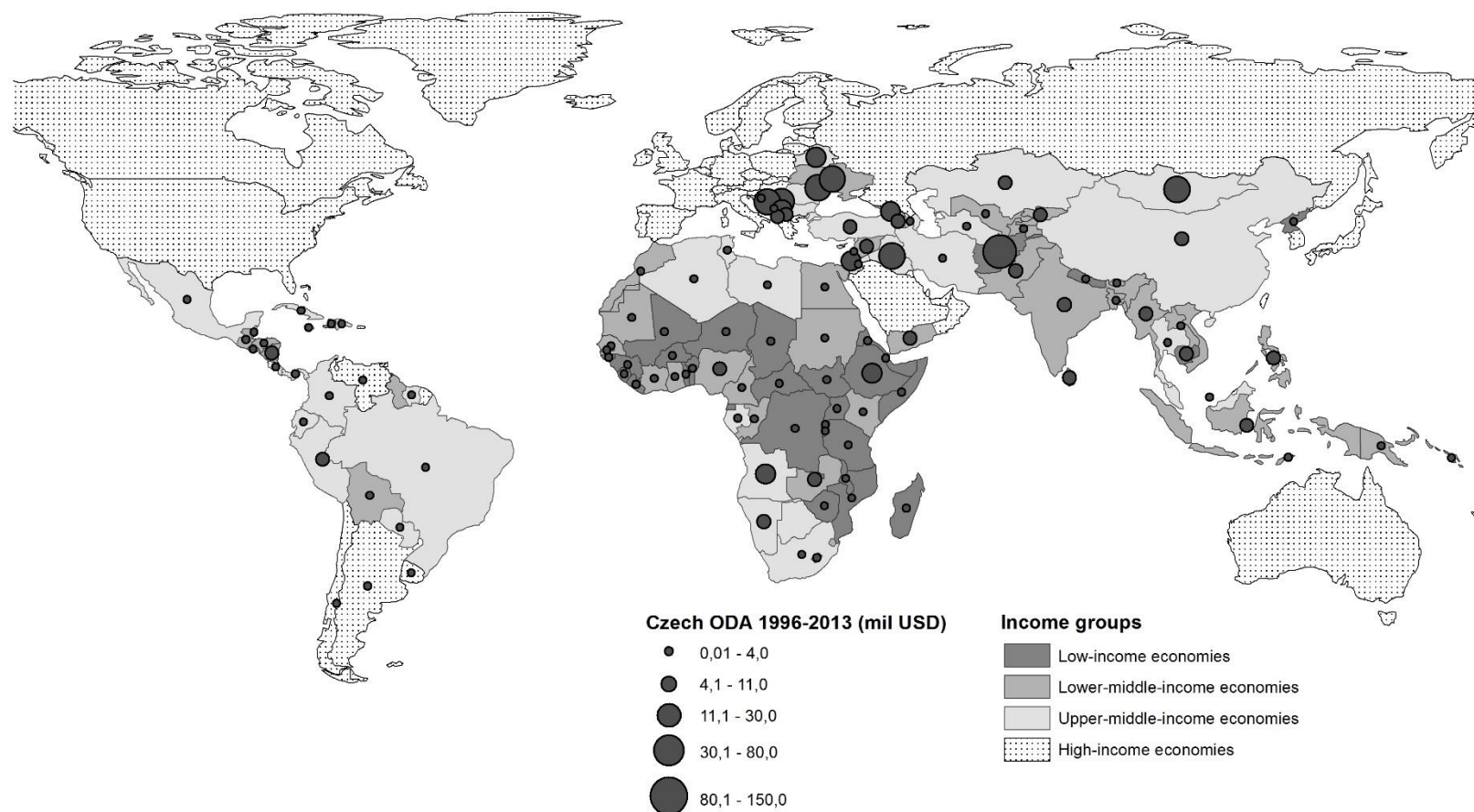
- Podíl ODA/HND České republiky v letech 2007-2015 (v %)

2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
0,11	0,12	0,12	0,13	0,13	0,12	0,11	0,11	0,12

- Cíl pro nové členské státy EU („Barcelonské závazky“): 0,33 ODA/HND v roce 2015; dosažení cíle posunuto na rok 2030

Geny se nezapřou...

- Alokace bilaterální pomoci ČR:

- Země blízkého sousedství

- Irák a Afghánistán

- Země „zděděné“ z období komunismu

Geny se nezapřou...

- Faktory reprezentující zájmy dárce pomoci:
 - Ekonomické zájmy: *objem českého exportu*
 - Politické zájmy: *historické vztahy - RVHP*
 - Politické i ekonomické zájmy: *přítomnost zastupitelského úřadu; geografická vzdálenost*
- Faktory reprezentující potřeby příjemce pomoci:
 - Ekonomický výkon země: *hrubý domácí produkt na obyvatele*
 - Sociální rozvinutost: *průměrný počet let školní docházky ve všech stupních vzdělávání, úmrtnost dětí mladších pěti let, očekávaná délka dožití při narození*
 - Kvalita institucionálního prostředí / úroveň politického rozvoje: *index svobody (míra občanských svobod a míra politických práv)*
 - Velikost populace

Geny se nezapřou...

- Opršal, Z., Harmáček, J., Syrovátka, M. 2017. Geography of Czech aid: Where and why Czechia promotes development? *Geografie*, 122, 2, 169–189.
- http://geography.cz/sbornik/wp-content/uploads/downloads/2017/07/gcgs022017_oprsal.pdf

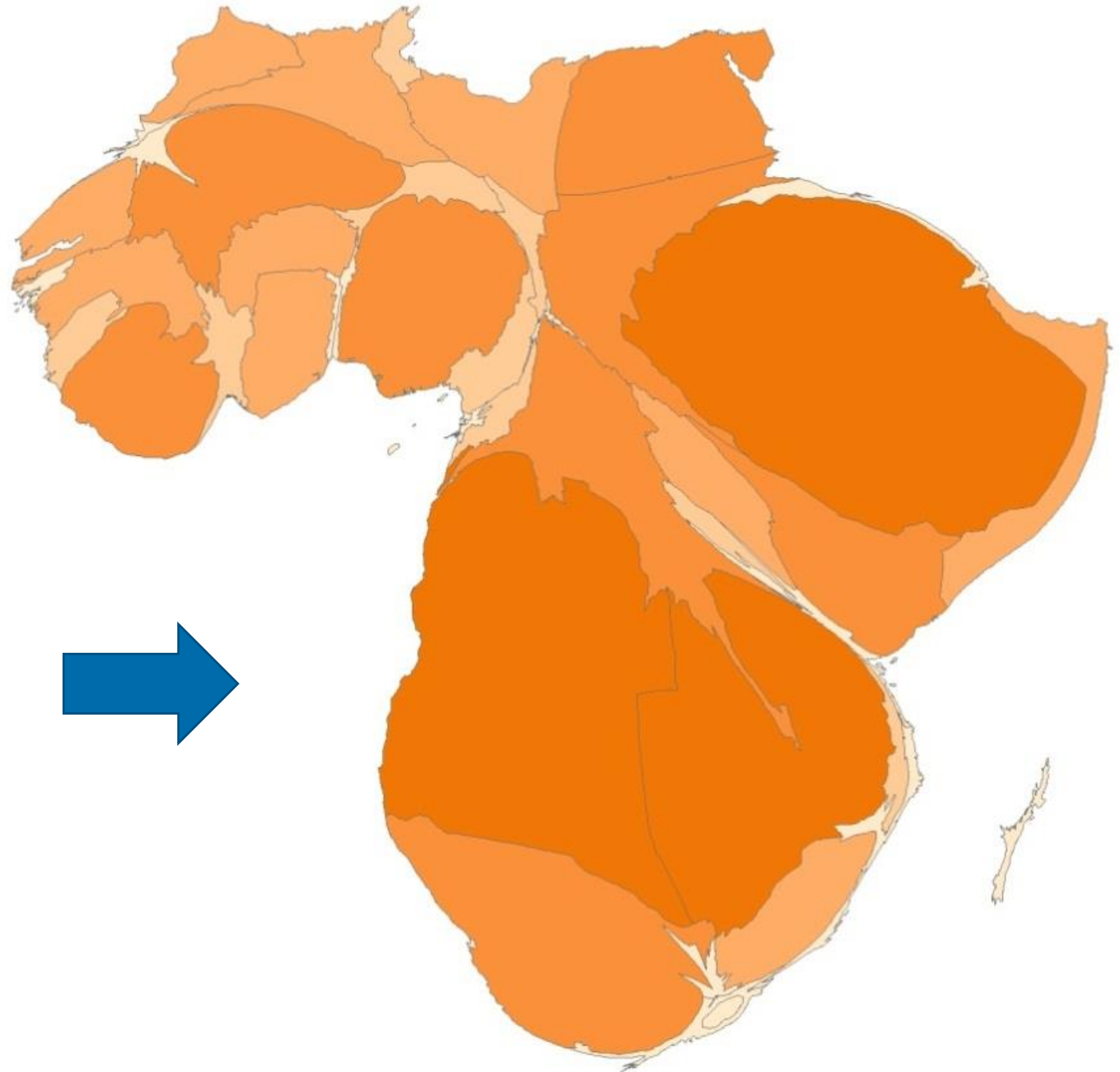
Geny se nezapřou...

- **ČR zohledňuje své zájmy - inklinuje k výběru zemí a poskytování v průměru většího objemu pomoci do zemí:**
 - s nimiž má historicky významné vztahy
 - do nichž více exportuje
 - které jsou jí geograficky bližší a také populačně větší
- **Sporná je nicméně reflexe potřeb recipientů – objem pomoci:**
 - v průměru roste s klesající ekonomickou úrovní recipient, avšak zároveň se zvyšuje s rostoucí úrovní sociálního rozvoje příjemců
 - roste u příjemců kteří jsou demokratičtější a svobodnější, avšak s horší kvalitou (šířeji definovaných) institucí

Palacký Univer
Olomouc

Geny se nezapřou

Zelenání české pomoci?

- (první) **Koncepce ZRS České republiky na období let 2002 až 2007**
- Jeden ze tří hlavních cílů: *„podpora udržitelného rozvoje s důrazem na jeho environmentální složku - projekty ZRP by měly přímo či nepřímo přispívat ke zlepšení stavu životního prostředí a kvality života obyvatel v přijímajících zemích“*

Zelenání české pomoci?

- (druhá) **Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR na léta 2010 – 2017:**
- *„Česká republika disponuje praktickými a **přenositelnými zkušenostmi v oblasti kvalitativního zlepšení stavu životního prostředí, zavádění a implementace environmentálního práva a politik. Tyto zkušenosti lze uplatnit v zemích s rozvíjejícím se systémem ochrany životního prostředí, postižených negativními dopady poškozeného životního prostředí a souvisejících rizik.**“*
- *„Šetrnost k životnímu prostředí a klimatu“ jako jeden ze tří průřezových principů*

Zelenání české pomoci?

- Koreluje oficiální pro-environmentální rétorika s reálnou podobou dvoustranné projektové pomoci ZRS ČR?
- Vytvoření databáze 876 individuálních projektů financovaných v rámci ZRS ČR v období 2000-2015
- Kategorizace projektů podle metodiky Hicks a kol. (2008) podle *pravděpodobných* environmentálních dopadů

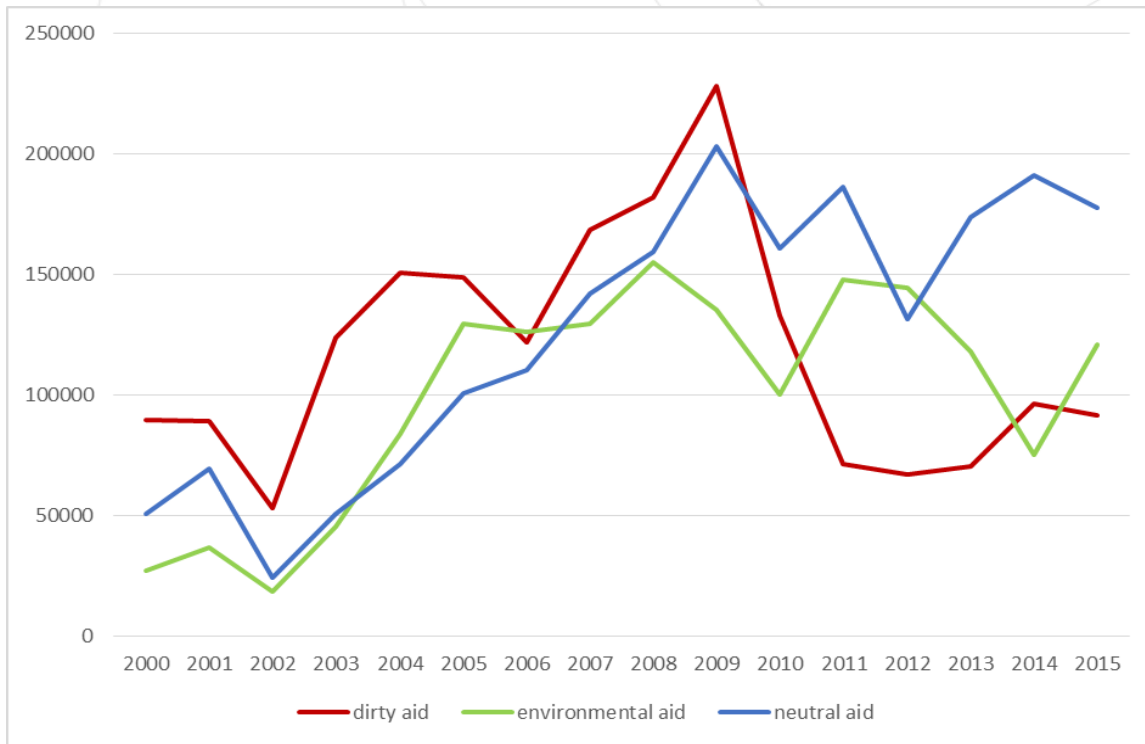

Zelenání české pomoci?

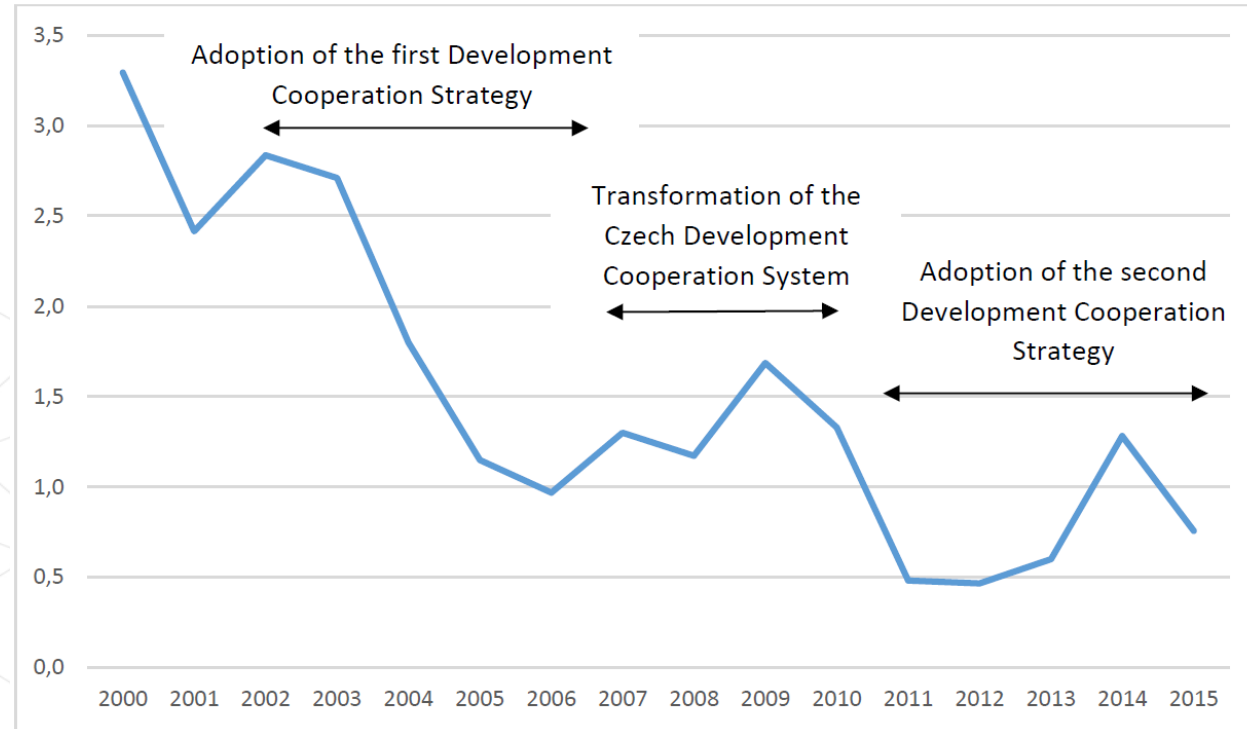
- Projekty s pravděpodobně pozitivními dopady na ŽP ('environmental' aid):
- Projekty s pravděpodobně neutrálními dopady na ŽP ('neutral' aid)
- Projekty s pravděpodobně negativními dopady na ŽP ('dirty' aid)

Zelenání české pomoci?

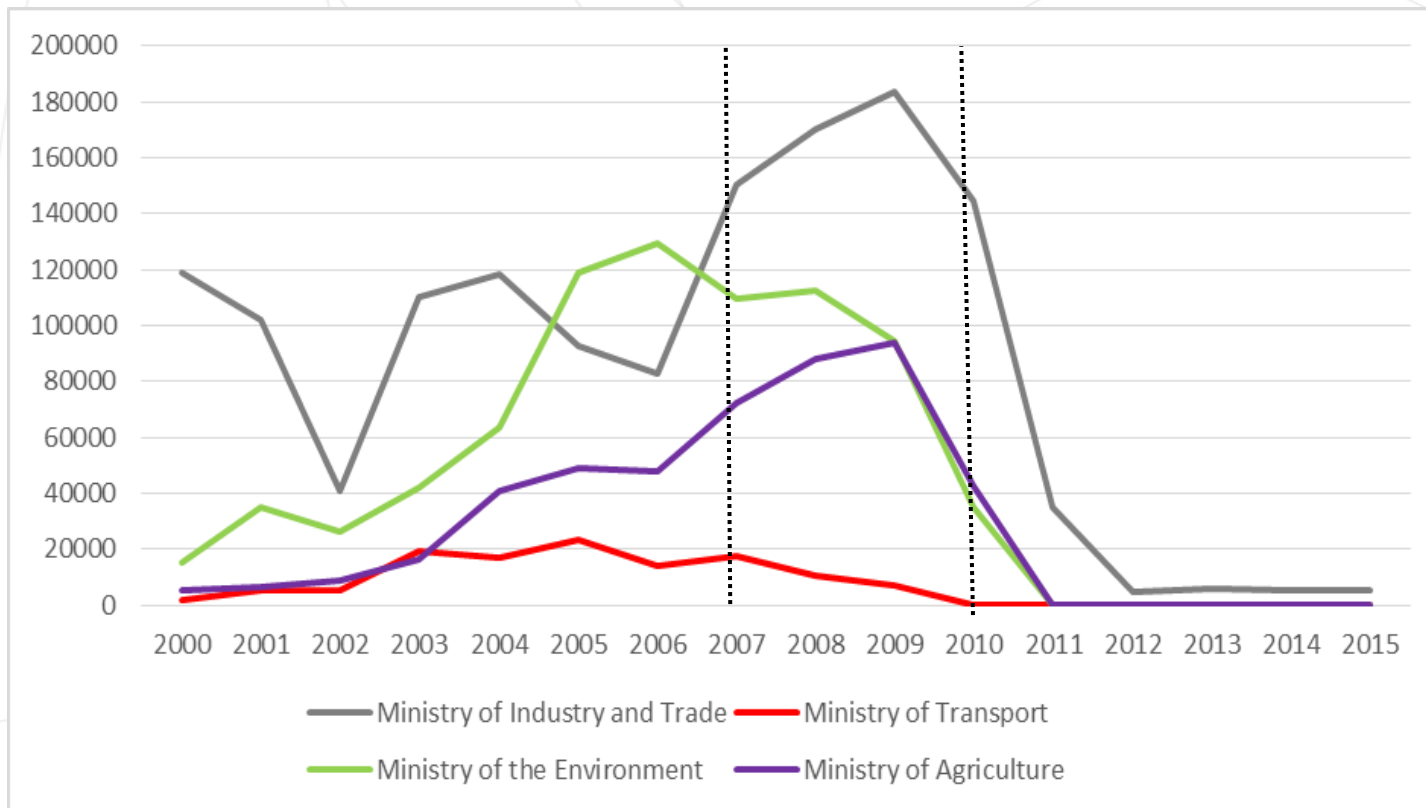
– Toky ODA ČR dle kategorií (2000-2015)

– Podíl „dirty“ aid k „environmental“ aid (2000-2015)

Zelenání české pomoci?

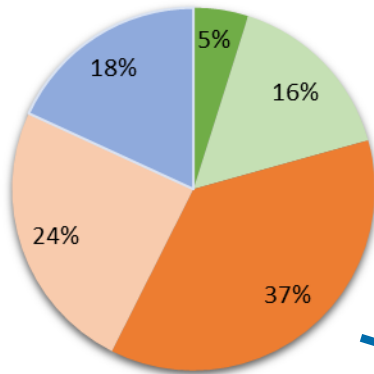

- Toky pomoci v gesci čtyř vybraných ministerstev
- Období transformace ZRS ČR v letech 2007-2010 je zvýrazněno čerchovanými liniemi

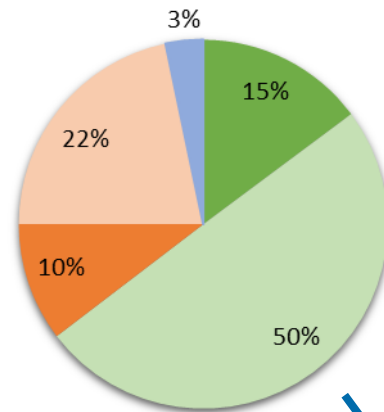

Palacký University
Olomouc

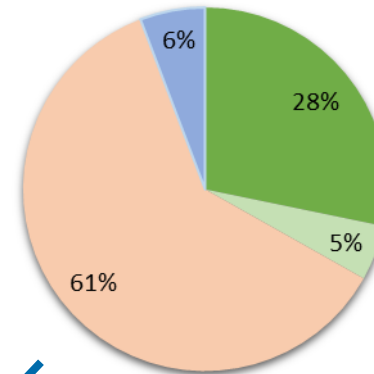
Ministry of Industry and
Trade (2000-2015)

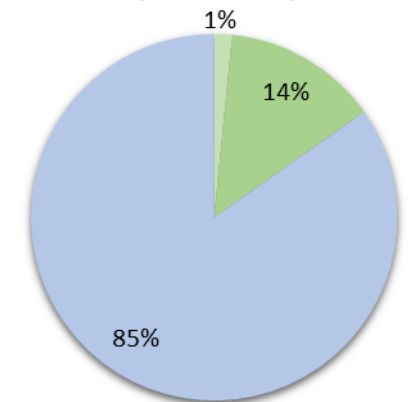
Ministry of the
Environment (2000-2010)

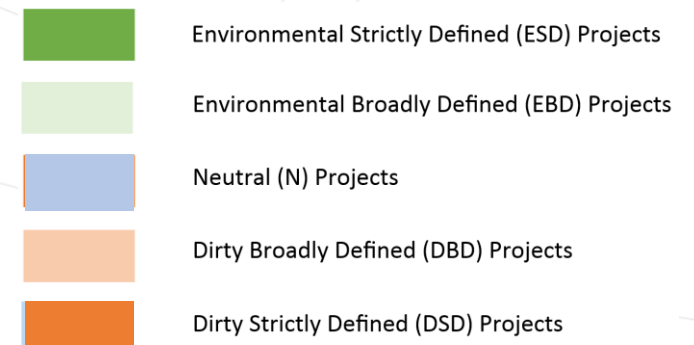
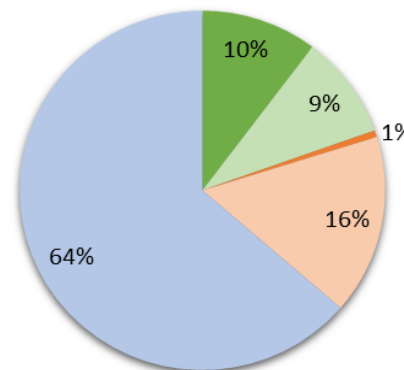
Ministry of Agriculture
(2000-2010)

Ministry of Foreign Affairs
(2000-2010)

Czech Development Agency
(2010-2015)

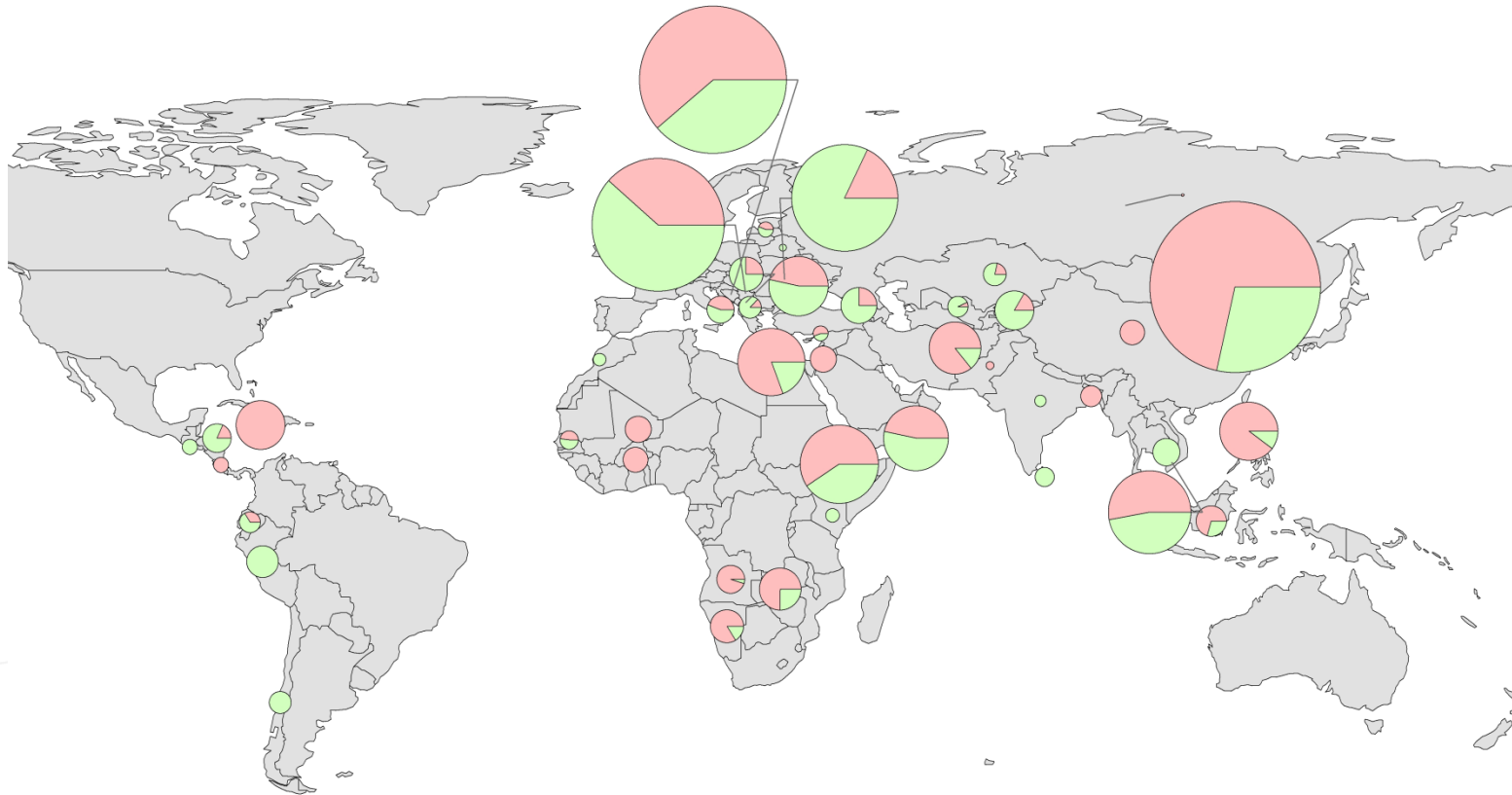

Portfolio rozvojových projektů
vybraných ministerstev dle
pravděpodobných
environmentálních dopadů

Palacký University
Olomouc

Zelenání české pomoci?

Palacký University
Olomouc

Zelenání české pomoci?

- V relativně krátkém období byla Česká republika schopna výrazně omezit financování projektů s očekávatelnými negativními dopady na ŽP, zatímco se mírně zvýšila projektová pomoc s pravděpodobnými pozitivními dopady
- Pro-environmentální rétorika obsažena v oficiálních dokumentech koreluje se skutečnými změnami v poskytování projektové pomoci
- Environmentalizace české rozvojové pomoci je pravděpodobně důsledkem legislativních a institucionálních změn, zejména postupného posilování pozice MZV na úkor dalších ministerstev

Dospělost české zahraniční rozvojové spolupráce

- **Symbolické dospělosti** dosáhla česká ZRS v 18 letech svým přijetím do prestižního **Výboru pro rozvojovou pomoc OECD (2013)**
- Neznamená to, že se zbavila všech nedostatků
- Nutnost reagovat na *měnící* se architekturu pomoci, globální výzvy i přístupy k mezinárodnímu rozvoji (SDGs)

Vysvědčení

- Premisa: při hodnocení je důležité soustředit se na **dosažený pokrok**, nikoliv jen na naplnění cílů (*W. Easterly: How the Millennium Development Goals Are Unfair to Africa*)
- Environmentalizace 1
- Podpora demokracie a LP 1
- Zavádění evaluací 1
- Zacílení na chudobu 2
- Dělbba práce s donory 2
- Odvazování pomoci 2
- Plnění kvantitativních cílů 3

Palacký University
Olomouc

Díky za pozornost!

Dotazy?

Zdeněk Opršal

Univerzita Palackého v Olomouci
Katedra rozvojových a environmentálních studií
zdenek.oprsal@upol.cz | www.development.upol.cz